

Тетяна Едуардівна ГОРОДЕЦЬКА

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри транспортних технологій і логістики, Державний біотехнологічний університет

ORCID ID: 0000-0001-7350-2624

E-mail: tgorodetskaya@ukr.net

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ФОРМА ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Городецька Т. Е. Податкове планування як форма податкової політики транспортних підприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 1. С. 99 – 106.

Анотація

Мета статті полягає в з'ясуванні місця податкового планування в системі управління фінансово-господарською діяльністю транспортних підприємств. Досліджено теоретичні, методичні засади щодо застосування організаційно-економічного механізму формування податкової політики підприємств транспорту. Визначено, що податкова політика – сукупність дій платниками податків щодо законних способів оптимізації своїх податкових зобов'язань з метою розширеного відтворення основних виробничих фондів, яка регулюється за допомогою інструментів регулювання і розвитку підприємства, до яких віднесено ставки і податкові пільги. Ефективна податкова політика підприємства здатна суттєво сприяти удосконаленню методів господарювання, підвищенню рентабельності виробництва, зміцненню комерційного розрахунку як основи стійкого фінансового стану і стабільної роботи підприємства та виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком, контрагентами. Розглянуто науково-практичні підходи щодо визначення ролі податкового планування в системі управління податками та вдосконалення його організаційного, інформаційного та методичного забезпечення. Обґрунтовано важливість податкового планування. Завдяки цій формі йде мінімізація податкових ризиків, які негативно впливають на ефективність діяльності підприємства шляхом зміни податкової ставки, збільшення податкових зобов'язань, скасування податкових пільг та ін. Розглянуто сутність, мету, завдання податкового планування, а також обґрунтовано його роль в податковій політиці підприємств транспорту. Запропоновано реалізацію концепції податкового планування через принципи, методи, інструменти, моделі податкової політики. Обґрунтовано переваги використання податкового планування для вітчизняних підприємств транспорту. Податкове планування базується на знанні податкового права, чинного податкового законодавства. Розглянуто можливість податкового планування з метою попередження правопорушення у сфері оподаткування. Звернуто увагу на основні методи податкового планування та необхідність їх застосування з метою оптимізації податкових платежів.

Ключові слова: податкове планування, податки, податкова політика підприємства, оптимізація податків, планування податків, транспортні підприємства.

Tetiana GORODETSKA

Candidate of Economics Science, Associate Professor, Associate Professor of Transport Technology and Logistics Department, State Biotechnological University

TAX PLANNING AS A FORM OF TAX POLICY OF TRANSPORT ENTERPRISES

Gorodetska T. Tax planning as a form of tax policy of transport enterprises. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2022. Volume 7. № 1, pp. 99 – 106.

Abstract

The purpose of the article is to clarify the place of tax planning in the management system of financial and economic activities of transport enterprises. Theoretical, methodical bases concerning application of the organizational and economic mechanism of tax policy formation at the transport enterprises are investigated. It is defined that tax policy is a set of actions by taxpayers on legal ways to optimize their tax liabilities to expand the reproduction of fixed assets, which is regulated by instruments of regulation and development of the enterprise, which includes rates and tax benefits. Effective tax policy of the enterprise can significantly contribute to the improvement of management methods, increase profitability, strengthen commercial calculation as a

© Тетяна Едуардівна Городецька, 2022

basis for stable financial condition and stable operation of the enterprise and fulfillment of its obligations to the budget, bank, counterparties. Scientific and practical approaches to determining the role of tax planning in the tax management system and improving its organizational, informational, and methodological support are considered. The importance of tax planning is substantiated. This form minimizes tax risks that negatively affect the efficiency of the enterprise by changing the tax rate, increasing tax liabilities, abolition of tax benefits, etc. The essence, purpose, tasks of tax planning are considered, and its role in the tax policy of transport enterprises is substantiated. The implementation of the concept of tax planning through the principles, methods, tools, models of tax policy is proposed. The advantages of using tax planning for domestic transport enterprises are substantiated. Tax planning is based on knowledge of tax law, current tax legislation. The possibility of tax planning to prevent tax offenses is considered. Attention is paid to the main methods of tax planning and the need to use them to optimize tax payments.

Key words: tax planning, taxes, tax policy of the enterprise, tax optimization, tax planning, transport enterprises.

JEL classification: H25; H30; R40

Вступ

В умовах нестабільності податкового законодавства у більшості транспортних підприємств виникає потреба в пошуку можливих законних способів мінімізації податків, які нададуть змогу не лише уникнути фінансових труднощів, а й попередити виникнення податкових правопорушень. Вирішити цю проблему підприємству дозволяє ефективне податкове планування – комплекс заходів, спрямованих на розробку та практичне застосування схем, які дозволяють зменшити податкове навантаження на платника податків. Його основні цілі: оптимізувати податкові платежі (податки, збори, мита) та скоротити втрати з конкретного податку чи групи податків.

Результатом податкового планування на підприємствах транспорту повинно стати досягнення мінімального рівня податків при збільшенні прибутковості та поліпшенні фінансового стану. Питання вивчення теоретико-методологічних аспектів податкового планування на підприємствах транспорту мають актуальне значення ще й тому, що в умовах податкового законодавства, що ускладнюється, переходу до міжнародних стандартів обліку та звітності право підприємства, право власника на законне зменшення своїх податкових зобов'язань нерідко на практиці розглядається з боку податкових органів як ухилення від сплати податків з усіма економічними наслідками, що впливають звідси.

Питанням податкового планування, визначенню його місця та ролі у загальній системі планування та управління підприємством, практичного застосування приділяється велика увага у роботах таких науковців, як П. Бечко, О. Василик, Ю. Іванов, В. Карпова, А. Кізіма, А. Крисоватий, Т. Рева та інших.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у з'ясуванні місця податкового планування в системі управління фінансово-господарською діяльністю транспортних підприємств.

Виклад основного матеріалу

Ефективність сучасного бізнесу багато в чому визначається не лише рентабельністю підприємства, а й обсягом витрат на його ведення. Податкове планування дозволяє помітно скоротити обсяг витрат на утримання підприємства за рахунок продуманої програми оптимізації оподаткування. Податкове планування є важливою та невід'ємною частиною системи фінансового управління організації. Це зумовлено тим, що з оподаткуванням пов'язані всі сфери виробничої, фінансової, господарської діяльності підприємства на протязі всього періоду його існування – з моменту прийняття рішення про створення, у процесі функціонування та до повної ліквідації. Необхідно зазначити також значну частину податкових платежів у загальній сумі витрат підприємства.

Ефективне здійснення господарської діяльності та прийняття важливих управлінських рішень неможливе без попереднього планування всього процесу, починаючи

від виникнення ідеї і до остаточної її реалізації та отримання запланованого результату. Заходи, потрібні для досягнення ділової мети, мають бути наперед продумані, з обов'язковим визначенням виконавців, строків виконання, проміжкових результатів, оцінки ризиків тощо. Ефективне планування має здійснюватися як на макрорівні, так і на рівні мікроекономіки. Без цього будь-які дії суб'єктів господарювання будуть хаотичними й безсистемними, а досягнення бажаного результату – надзвичайно ускладненим. Відсутність чіткого планування на макрорівні призводить до відсутності системних економічних змін, неможливості подолання кризових явищ, які на сьогодні мають місце в Україні. Проблеми планування у сфері економіки пов'язані із недосконалим законодавчим регулюванням, нестабільність та подекуди низька якість якого призводить до неможливості визначити та реалізувати стратегічні цілі та завдання для суб'єктів господарювання [1, с. 64].

Податкові платежі становлять значну частку фінансових коштів організацій і безпосередньо впливають на формування економічних результатів своєї діяльності, на конкурентоспроможність і фінансову стійкість. Тому податкове планування входить у практику господарського життя комерційних організацій як складової загально-економічного планування, а стратегічне планування – як найважливіша її складова частина. Таким чином, податкове планування є окремим випадком загально-економічного планування та пов'язане зі своєчасними внесками до бюджетів усіх рівнів та до позабюджетних фондів. Воно має здійснюватися спільно з управлінським, фінансовим, виробничим, технологічним та іншими видами планування.

Оптимізація податків – це низка абсолютно законних заходів, вкладених у скорочення податкових витрат. Досвід закордонних компаній показав, що продумане податкове планування сприяє не тільки підвищенню рівня доходу компанії, а й зростанню її статусу в очах держави, що важливо для подальшого розвитку. Необхідність планування в оподаткуванні з метою мінімізації та оптимізації податкових платежів обумовлена також високим рівнем комерційних ризиків та великою ймовірністю банкрутства підприємства під час прийняття рішень, не адекватних обстановці, що складається.

Податкова політика – сукупність дій платниками податків щодо законних способів для оптимізації своїх податкових зобов'язань з метою розширеного відтворення основних виробничих фондів.

На мікрорівні податкова політика є складовою фінансової стратегії підприємства. Головним завданням є вибір варіантів здійснення податкових платежів для ефективної діяльності підприємства.

В умовах складного і нестабільного законодавства керівництво підприємства може вибрати кілька сценаріїв поведінки ведення податкової політики для пошуку вигідних взаємовідносин з державою [2].

Основними формами реалізації податкової політики підприємства є розрахунок поточних податкових платежів, бюджетування податків і податкове планування.

Розробка та застосування на практиці податкової політики підприємства – невід'ємний та важливий елемент господарської діяльності організації не лише з метою дотримання вимог законодавства, а й для внутрішньої оптимізації фінансових потоків будь-якого суб'єкта господарювання.

Податкова політика підприємств транспорту є складовою частиною облікової політики у сфері оподаткування. Незважаючи на те, що це взаємопов'язані елементи, вони не є тим самим. Податкова політика є найширшим інструментом системи оподаткування підприємства, оскільки вона визначає складові облікової політики організації у сфері оподаткування. Виходячи з цього можна зазначити, що облікова політика у сфері оподаткування підлягає стандартизації і переважно вона є універсальною. Податкова політика підприємства є індивідуальним інструментом, що дозволяє говорити про складність її формування та застосування.

При здійсненні податкового планування платник вирішує низку інших важливих завдань – вибір зручнішої форми ведення обліку, складання звітності, спрощення процедур адміністрування податків, зменшення податкових ризиків тощо. На практиці бувають ситуації, коли рівень податкового навантаження не визначається як пріоритетний при виборі форми оподаткування. Так, платник податку може обрати спрощену форму оподаткування через зручність і простоту адміністрування навіть у ситуації, коли сума єдиного податку, що визначатиметься із загальної виручки, може перевищувати суму податку на прибуток, який визначався б із чистого прибутку, однак при цьому адміністрування податку на прибуток є набагато складнішим. Тому платник податків може отримати інші економічні переваги: наприклад, простіше адміністрування податків є менш витратним, крім того, дає можливість платнику більше уваги і часу приділити вирішенню бізнесових завдань, що сприяє збільшенню прибутку. Не менш важливим є фактор зменшення ризиків застосування штрафних санкцій за порушення податкового законодавства тощо. Так само платник податку може прийняти рішення про добровільну реєстрацію платником податку на додану вартість у ситуації, коли він це робити не зобов'язаний (стаття 182 Податкового кодексу України), при цьому доцільність таких дій може бути зумовлена як податковими вигодами (можливість формувати податковий кредит чи отримувати бюджетне відшкодування за наявності передбачених законом підстав), так і іншими чинниками, при яких податкове навантаження може зрости, але платник отримує інші економічні переваги (розширення ринків збуту, залучення нових контрагентів тощо) [3].

Тобто, метою податкового планування на підприємствах транспорту повинно стати прагнення до наближення прибутку до максимуму, а ризиків діяльності у сфері оподаткування – до мінімуму, за рахунок використання всіх чинних пільг і особливостей податкового законодавства на свою користь.

Планування податкових платежів є одноваріантним та безальтернативним, оскільки види податків для тих чи інших видів підприємницької діяльності, а також граничні терміни їх сплати визначені законодавчо. На відміну від планування податкових платежів податкове планування є основою реалізації податкової політики підприємства і передбачає вибір між різними варіантами здійснення фінансово-господарської діяльності й розміщення активів для досягнення оптимального рівня зобов'язань зі сплати податків. Воно передбачає можливість вибору між альтернативними рішеннями щодо використання тих чи інших схем оподаткування. Такі рішення можуть прийматися як на етапі створення підприємства, так і в процесі його діяльності [4, с. 58].

Специфіка податкового планування полягає в тому, що з одного боку, воно є однією зі складових внутрішнього планування, а з іншого – має спеціальний об'єкт – податкові платежі.

В процесі податкового планування здійснюються збирання й опрацювання даних про ситуації, які виникають на підприємстві під впливом системи оподаткування, розробляються різні напрями діяльності, визначаються фінансові й товарні потоки, взаємовідносини з постачальниками, покупцями, кредиторами, на яких базується прийняття певних управлінських рішень.

Концепція податкового планування – це система поглядів платників податків на максимальне використання можливостей чинного законодавства з метою оптимізації податкових платежів чи зміни терміну їх сплати, відповідно, збільшення доходів та прибутків суб'єктів господарювання. Взаємозв'язок складників реалізації концепції податкового планування в організації наведено на рис. 1 [5].

Податкова політика формується на основі фінансової інформації та реалізує розподільну функцію фінансів, визначаючи розміри грошових коштів, що залишаються в розпорядженні організації та перераховуються до бюджету або позабюджетних фондів.

Таким чином, податкова політика є формою реалізації податкової стратегії підприємства в розрізі найбільш важливих аспектів діяльності в області податкового планування і на окремих етапах її здійснення. На відміну від податкової стратегії в цілому, податкова політика формується лише за конкретними напрямками податкового планування на підприємстві, що вимагають забезпечення найбільш ефективного управління.

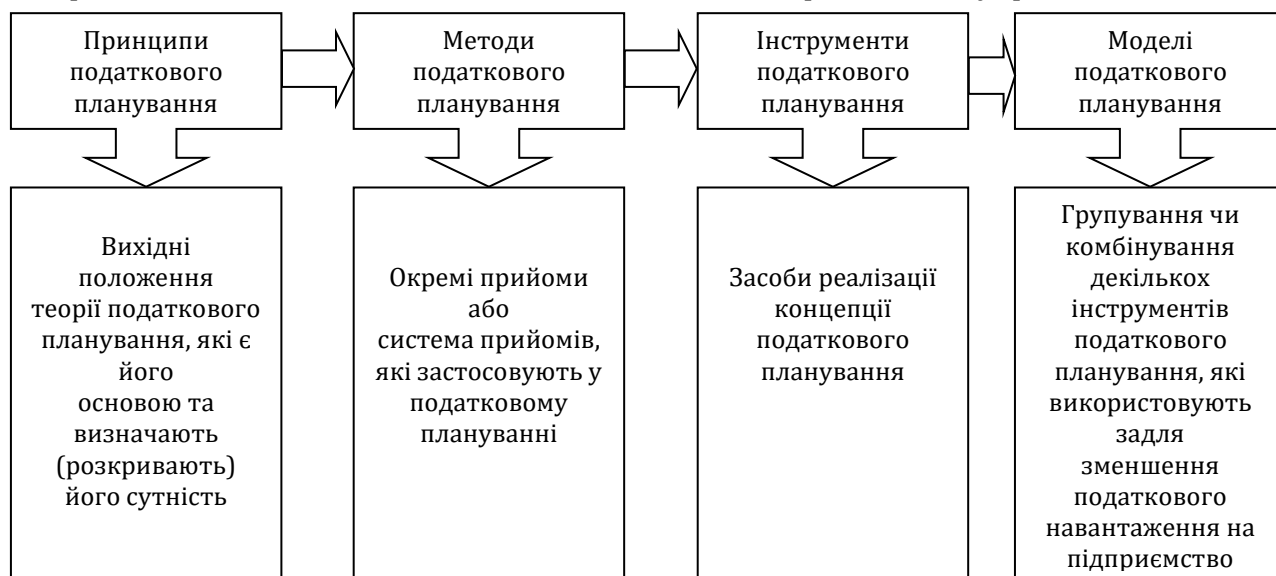

Рис. 1. Взаємозв'язок складників реалізації концепції податкового планування в системі менеджменту організацій

При управлінні податками на підставі податкового планування на перший план має виходити обґрунтування його принципів і методів, створення методології планування оподаткування підприємства. Систему управління податками можна простежити на рис. 2 [6].

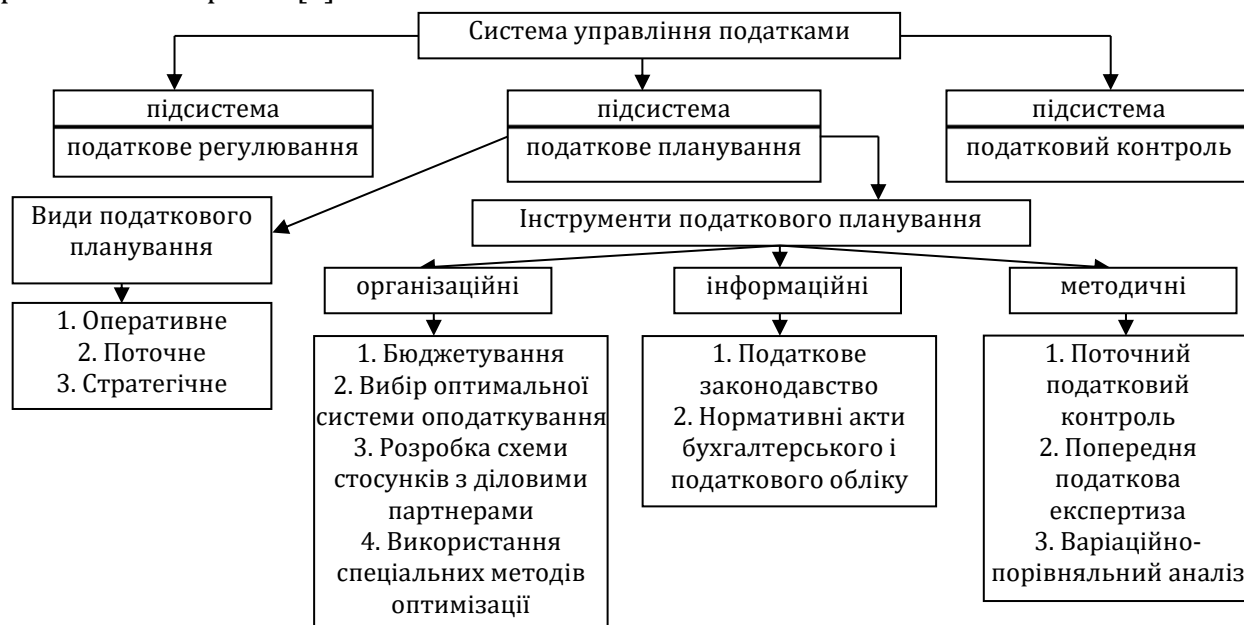

Рис. 2. Місце підсистеми податкового планування у системі управління податками

Податкова політика є одним з найважливіших факторів зовнішнього середовища; визначає комплексний механізм управління, бере участь у формуванні критеріїв та методів управління; знаходить відображення у функціях управління. Податкова політика охоплює всі аспекти діяльності підприємства, у тому числі механізм побудови відносин з контрагентами. Рациональна побудова цих відносин дозволяє мінімізувати податки за рахунок виключення помилок у їх оформленні.

У теорії податкового планування для досягнення податкової мінімізації рекомендується дотримуватися низки принципів [7, с. 232]:

- законності проведених операцій (способи оптимізації податків не повинні суперечити чинному податковому законодавству);
- обачності (оптимізація повинна ґрунтуватися на логічному використанні недоліків у законодавстві, а не на створенні штучних схем заниження податків);
- послідовності (вибрані інструменти податкового планування мають формувати схему оптимізації, притаманну конкретному підприємству, що ґрунтується на дотриманні його типових господарських операцій);
- поміркованості (отримання максимальної вигоди з мінімальними витратами та дотримання законності нарахування і сплати податків);
- ефективності (витрати на проведення заходів стосовно оптимізації податкового планування не мають перевищувати отриману економію від мінімізації оподаткування).

Пошук шляхів оптимізації податкових платежів є одним з напрямів податкового планування, один з елементів податкового менеджменту підприємства. Оптимізація податкових платежів залежить від тяжкості податкового тягаря і обґрунтованості претензій з боку податкової служби. Істотну роль відіграє загальний стан бюджетно-податкового та фінансового регулювання економіки, здійснюваного державою.

Вибір та обґрунтування шляхів оптимізації системи податкових відносин визначають одне з напрямів податкового планування, що проводиться в інтересах бізнесу. Процес податкового планування, вбудований у свою черга у внутрішній податковий контроль, має особливе значення, так як оптимізація оподаткування дозволяє своєчасно виявити джерела фінансових ресурсів для їхньої капіталізації, можливості фінансування диверсифікації діяльності, реальний обсяг інвестицій за рахунок економії на податкових платежах.

На думку авторів [8], сутність податкового планування слід розглядати з огляду на його функціональні можливості, які дають змогу виходячи з вимог податкового законодавства зменшити податкове навантаження господарського суб'єкта. При цьому трактування сутності податкового планування може здійснюватися через розгляд його функцій, таких як планова, організаційна, аналітична, регулююча, інформаційна, стимулююча. Вважаємо, що цей перелік потребує доповнення. До функцій пропонуємо віднести також профілактичну, яка передбачає можливість попередження виникнення правопорушень у сфері оподаткування. На нашу думку, податкове планування потрібно проводити з урахуванням особливостей кожного підприємства та за окремими випадками. Для цього необхідно ставити конкретне завдання щодо податкової мінімізації, критично аналізувати ситуацію, досконало вивчати законодавчі акти, розробляти та впроваджувати заходи, здійснювати захист від ризиків та небажаних наслідків.

Таким чином, основними завданнями податкового планування на рівні підприємств транспорту є:

- 1) визначення розміру податкових зобов'язань, що підлягають сплаті до бюджету та позабюджетних фондів на наступний фінансовий рік за конкретними податками та складання загального бюджету податкових платежів;
- 2) розрахунок планової собівартості транспортних послуг та розробка фінансового плану підприємства;
- 3) оптимізація основних податкових платежів;
- 4) контроль за достовірністю податкових платежів, своєчасністю та повнотою їх сплати шляхом складання податкового календаря;
- 5) визначення рівня податкового навантаження у плановому періоді.

Важливим моментом оптимізації оподаткування підприємства є використання системи планування на майбутні періоди податкових платежів і надходжень [9, с. 128]. З цією метою проводиться моделювання баз оподаткування податків і зборів, що

сплачуються підприємством. Моделювання провадиться по кожному окремому податку (збору). Моделювання з метою оптимізації податкових платежів здійснюється шляхом зіставлення різних варіантів розрахунку податків (зборів). Оптимізація податків (зборів) за допомогою варіювання баз оподаткування здійснюється шляхом зменшення тієї бази оподаткування, яка обкладається податком за більш високою ставкою. Моделювання прогнозування податкових платежів дає можливість виявити оптимальний варіант податкової політики підприємства.

В організації податкового планування на підприємстві важливим є системність, яка дає можливість збільшити обігові кошти підприємства, підвищити його конкурентоспроможність шляхом самостійного законного регулювання рівня податкового навантаження. Підприємством має бути сформована своя політика податкового планування – зі своїми принципами, методами, розрахованими показниками [10].

Методика і реалізація податкового планування залежать від його виду діяльності, хоча деякі методи податкового планування є спільними для всіх підприємств: зниження бази оподаткування; перенесення бази оподаткування на іншу структуру, у якій ставки податків менші; метод диференціювання відносин; метод відстрочення податкового платежу.

Податкове планування повинно передбачати правильність сплати податків, оптимальність сплати їх в одному податковому періоді та мінімальність сплати податків, використовуючи законні методи – це оптимізація податків, яке може бути вирішена переходом на спрощену систему оподаткування та планування діяльності підприємства з використанням спеціально розроблених оптимізаційних схем, а саме розділення бізнесу на декілька господарюючих суб'єктів. Податкові схеми діяльності підприємства в цілому, як і схеми реалізації, потребують попереднього планування й розрахунків.

З управлінської точки зору податкове планування необхідно розглядати як процес креативного менеджменту, адже контроль як функція менеджменту є творчим різновидом управлінської діяльності, суть якої повинна полягати в одержанні інформації від ретроспективного та перспективного обліку, а її аналіз та передачу результатів для виконання функції регулювання [11].

Також необхідно розрізнити відмінності стратегічного та тактичного (поточного) податкового планування на підприємстві. Стратегічне податкове планування включає: вибір місця реєстрації підприємства, його територіального місцезнаходження, юрисдикції, організаційно-правової форми діяльності, визначення часток засновників у статутному фонді, формування внутрішньої організаційної структури підприємства. Поточне податкове планування – це вибір облікової політики, розрахункове планування податкових платежів, безпосереднє застосування схем їх оптимізації.

Оскільки економічний результат від використання податкового планування – це збільшення власних фінансових ресурсів підприємства, кінцевої його метою є не так мінімізація податків, як підвищення його фінансової стійкості.

Висновки та перспективи подальших розвідок

В умовах ринкової економіки особливого значення набуває впровадження в систему управління податками підприємства підсистеми податкового планування. Податкове планування є найважливішою формою податкової політики. Завдяки цій формі йде мінімізація податкових платежів законними способами. Облік та суворе дотримання податкового законодавства є запорукою успішного податкового планування на транспортних підприємствах та умовою їх стійкого функціонування, що забезпечує їм необхідні переваги. По-перше, економічна нестабільність і часта зміна податкового законодавства забезпечують велику конкурентоспроможність для підприємств, що оперативнo реагують на зміни. Подібне здатні здійснити лише суб'єкти господарювання, що використовують податкове планування. По-друге, з'являється реальна можли-

вість зниження податкових зобов'язань і найчастіше економічних санкцій з боку контролюючих органів. По-третє, відбувається збереження як найбільш раціонального та ефективного використання як власних, так і позикових ресурсів. По-четверте, досягнута податкова економія є резервом збільшення прибутку, який може бути використаний для реалізації ефективної соціальної політики на підприємстві.

Список літератури

1. Греца Я. В. Місце податкового планування в системі планування діяльності підприємства: правові аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С.63–65. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2016/18.pdf
2. Коваленко А. В. Організаційно-економічний механізм формування податкової політики промислових підприємств: дис.... кандидата екон. наук: 08.00.04. З., 2019. 228 с.
3. Греца Я. В. Зміст, правові засоби та межі податкового планування: зарубіжний досвід та українська практика: дис.... доктора юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2020. 471 с.
4. Корецька С. О. Удосконалення методів податкового планування на підприємстві. *Агросвіт*. 2011. № 19. С. 31-36.
5. Оліховська М. В., Оліховський В. Я. Концепція податкового планування в системі менеджменту організацій. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Випуск 6(11). С. 248-252.
6. Чернякова Т. М., Хуснулліна Ю. І. Роль податкового планування в управлінні податками на підприємстві. 2008. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/2382/1/49.pdf>
7. Бечко П. К., Лиса Н. В. Податковий менеджмент. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 288 с.
8. Голяш І. Д., Романів С. Р., Черешнюк О. М. Податкове планування підприємства як засіб запобігання правопорушенням. *Інфраструктура ринку*. 2018. Випуск 18. С. 309-313.
9. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга. пер. с нем. Москва : Финансы и статистика, 1997. 739 с.
10. Саєнко Т. Податкове планування – від загальних принципів до конкретних принципів. *Баланс*. 2008. № 93. С. 19–21.
11. Шевчук Л. П., Шевчук А. А. Особливості податкового планування для контролю і управління в умовах кризи. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 5. Т. 2. С. 192-196.

References

1. Hretsa, Y. V. (2016). Mistse podatkovoho planuvannya v systemi planuvannya diyal'nosti pidpryyemstva: pravovi aspekty. [The place of tax planning in the system of enterprise activity planning: legal aspects]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*. [Legal scientific electronic journal]. (electronic journal), no. 2, pp. 63–65. Available at: http://www.lsej.org.ua/2_2016/18.pdf
2. Kovalenko, A. V. (2019). *Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm formuvannya podatkovoyi polityky promyslovykh pidpryyemstv*. [Organizational and economic mechanism of formation of tax policy of industrial enterprises]. Ph.D. Thesis: 08.00.04. Zaporizhzhia. Ukraine.
3. Hretsa, Y. V. (2020). *Zmist, pravovi zasoby ta mezhi podatkovoho planuvannya: zarubizhnyy dosvid ta ukrayins'ka praktyka*. [Content, legal means and limits of tax planning: foreign experience and Ukrainian practice]. Ph.D. Thesis: 12.00.07. Uzhhorod. Ukraine.
4. Koretskaya, S. O. (2011). «Improvement of methods of tax planning at the enterprise». *AHROSVIT*. no. 19, pp. 31–36.
5. Olikhovska, M. V. and Olikhovsky, V. Y. (2018). «The concept of tax planning in the management system of organizations». *Pryazovs'ky ekonomichnyy visnyk*. Issue 6 (11), pp. 248-252.
6. Chernyakova, T. M. and Khusnullina, Y. I. (2008). *Rol' podatkovoho planuvannya v upravlinni podatkamy na pidpryyemstvi*. [The role of tax planning in tax management at the enterprise]. Available at: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/2382/1/49.pdf>
7. Bechko, P.K. and Lysa, N.V. (2009). *Podatkovyi menedzhment*. [Tax management]. Tsentr uchbovoi literatury. Kiev. Ukraine.
8. Golyash, I. D. and Romaniv, S. R., Cheresnyuk, O. M. (2018). «Tax planning of the enterprise as a means of crime prevention». *Infrastruktura rynku*. Issue 18, pp. 309–313.
9. Khan, D. (1997). *Planirovaniye i kontrol': kontseptsiya kontrollinga*. [Planning and control: the concept of controlling]. Finance and Statistics. Moscow. Russia.
10. Saenko, T. (2008). «Podatkove planning - from general principles to specific principles». *Balans*. no. 93, pp. 19–21.
11. Shevchuk, L. P. and Shevchuk, A. A. (2009). «Features of tax planning for control and management in a crisis». *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*. no. 5. Vol. 2, pp. 192-196.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2021 р.